

Tajne hrvatskih privatnih kolekcionara (2.): Put od zbirke do muzeja traje godinama

Pilotski kombinezoni iz vojnog muzeja u Pakracu (foto: Mario Tušek)

U Hrvatskoj je više primjera kako su zbirke privatnih kolekcionara uz potporu lokalne zajednice prerasle u zanimljive muzeje – neki od njih su Muzej ratne i vojne povijesti u Pakracu, Muzejska zavičajna zbirka Grada Novske, brodomaketarska zbirka i radionica u Krku, a stari jedrenjak Nerezinac s Lošinja, kojeg je otkupila grupa građana, postao je ploveći muzej na otvorenom

Piše: Nives Matijević

Privatne kolekcije **mogu prerasti u muzej**, gradski ili tematski, kad zadovolje osnovne kriterije – postojanje zbirke koja je smisleno tematski prikupljena i organizirana, prostor za čuvanje i izlaganje javnosti, smislenu interpretaciju i voditelja zbirke. I naravno – važno je imati izvor financiranja ovakvog postava. No, izrada koncepta i rješenja muzejskog postava je složeniji postupak koji se naplaćuje, a to na ugovor radi kustos nekog javnog muzeja ili specijalizirana privatna tvrtka.

Financiranje i prostor su, naravno, stepenice koju je u ovakvim poduhvatima najteže savladati, no više je primjera kako su uz potporu lokalne zajednice koje su prepoznale vrijednost i potencijal privatnih zbirki, one postale javno dostupne, te kao gradska atrakcija privukle stotine, pa i tisuće posjetitelja.

Pakrački entuzijast stvorio je vojni muzej

Muzej ratne i vojne povijesti u Pakracu jedan je od takvih primjera. Spiritus movens ovog projekta je srednjoškolski profesor tjelesnog i trener japanske borilačke vještine ninjutsu **Mario Tušek**, dobro poznato ime u miljeu sakupljača militarije – predmeta povezanih s vojskom i ratovanjem.

Muzej ratne i vojne povijesti zapravo nije registriran kao muzej, već iza njega stoji udruga Klub ratničkih vještina Pakrac, koju vodi Tušek. No, od 2017. godine Muzej je zaveden u C Registru muzeja, galerija i zbirki Republike Hrvatske Muzejskog dokumentacijskog centra (MDC) u kojem se vode muzeji i zbirke koji nisu upisani u Očevidnik muzeja i galerija Republike Hrvatske. Naime, udruga nije u mogućnosti plaćati profesionalnog kustosa, pa u tom smislu ne može ispuniti uvjete za registraciju muzeja. Kustos bi vjerojatno rekao da je previše eksponata izloženo i da nisu prezentirani prema pravilima struke, ali posjetiteljima se sviđa što su stvari ovako malo “nabacane”, kaže Tušek. Muzej nema zaposlenih, a otvara se kad se posjetitelji najave, a to je uglavnom vikendom.

“Sve je počelo 2012. godine kada sam u Pakracu priredio izložbu Ratnici. Tadašnji gradonačelnik vidio je da me to zanima i predložio mi da počnem prikupljati građu vezanu za Domovinski rat, a grad će mi osigurati prostor. Gradski muzej Pakrac imao je malo eksponata vezanih za Domovinski rat, branitelji su u tom smislu bili neaktivni, stalno se ponavljalo kako je u Pakracu počeo rat, a kad netko dođe nije imao na tu temu što vidjeti. Tako sam u staroj gradskoj vijećnici dobio prostoriju u koju sam smjestio prve eksponate. Prvotno je ideja bila napraviti spomen sobu. Ali kako je zbirka rasla, ponajviše zahvaljujući donacijama, trebalo je sve više mjesta. Kad je vijećnica postala pretijesna, dobio sam na korištenje zgradu nekadašnjeg kotarskog suda u Pakracu. Ne moram plaćati najam, grad podmiruje troškove režija, ali plaćam čišćenje i osobu koja dočekuje posjetitelje kad sam ja spriječen. U 2019. godini, dakle prije korone, muzej je obišlo oko 9000 posjetitelja, od čega su polovica školska djeca, a ostalo branitelji, izletnici, planinari... Broj posjetitelja nije se još vratio na predepidemijsku razinu, tako da ih je ove godine bilo oko 2500. Ulaznica stoji 10 kuna, a prihod se troši na održavanje i nabavku novih eksponata”, pojašnjava Tušek. Često mu, kaže, poklone odoru, ali fali oznaka koju mora dokupiti da bi odora dobila konačni izgled.

Lažne vojne oznake preplavile tržište

Upozorava i da su lažne vojne oznake preplavile tržište. “Jako je puno kopija, ljudi su shvatili da je u tome lova, pa se rade kopije našivki koje se gotovo ne razlikuju od originala, a valja uzeti u obzir da se neke oznake iz 1991. prodaju i po tisuću kuna za komad. No, većina odora koje mi imamo u fundusu su donacija ljudi koji su ih sami nosili. Također, u BiH se izrađuju lažni ‘ausvajsi’ iz razdoblja Drugog svjetskog rata, koji su toliko dobro napravljeni da ponekad ni stručnjaci ne mogu odrediti radi li se o falsifikatu ili ne. Među traženim raritetima danas su ratni plakati iz 1991. godine, koje je gotovo nemoguće pronaći...”, dodaje.

Dosad je evidentirano oko 1500 eksponata, a u fundusu muzeja među ostalim je i zbirka od oko 150 vojnih odora, među kojima je i pilotski kombinezon pukovnika **Ivice Ivandića**, kojeg je nosio tijekom Bljeska i Oluje. Tu je i stotinjak komada različitog oružja, stotine vojnih oznaka uključujući i onu za 1000 sati naleta iz 2014. pukovnika **Damira Barišića** iz Akrobatske skupine Krila Oluje, dokumenti, fotografije, ordeni... Kao najdraže eksponate ipak će izdvojiti fotografije iz vlastite obiteljske arhive – baku u partizanskoj uniformi i djeda milicionera.

Tušek je ipak najviše ponosan na bogatu knjižicu s literaturom o ratovima kroz povijest, stripovima na tu temu i kompletima novina. Mnogo je ljudi već koristilo knjižnične resurse i muzejske eksponate pri pisanju stručnih radova, čak i doktorata, ističe. Dosta vremena i truda troši na promociju muzeja – šalje školama ponude za posjet, svakodnevno promovira muzej na društvenim mrežama, na Facebooku redovito predstavlja nove muzejske eksponate i njihove darovatelje, a za časopis Vojna povijest već godinama piše Priče iz muzeja. I sve to radi besplatno.

I onda kad drugi vide s koliko entuzijazma vuče cijeli projekt i sami na neki način žele pomoći, bilo radom ili donacijom. No, i njemu je jasno da neće beskonačno moći funkcionirati na ovaj način, jer posla je naprosto previše. “Nadam se da ću u budućnosti dobiti neka redovita sredstva od Ministarstva kulture, koja bi mi služila za nabavku novih vitrina. Trebalo bi poboljšati i sustav grijanja i rasvjete. U dvorištu muzeja želio bih urediti i vanjski postav – vojnu i policijsku tehniku, oklopna vozila i slično, a vojska bi mi također donirala neke stvari. MORH ima vojni muzej, prikuplja eksponate i povremeno ih izlaže, ali Hrvatska zapravo nema nacionalni muzej vojne povijesti i išao sam na to da napravim nešto čega nema i postavim preduvjete za uspostavu centra za proučavanje vojne povijesti. Želio sam da pod jednim krovom bude cijela ta priča, od rimskih legija, preko dolaska Hrvata na ovo područje pa do Domovinskog rata”, zaključuje.

Avarska sablja nađena pri gradnji kuće

Zbirka Sajko u Novskoj još je jedan uspješan primjer prerastanja više od pola stoljeća prikupljane privatne zbirke u javnu. Novska je grad koji dotad nije imao muzej, a tu su među ostalima rođeni muzeolog, konzervator i povjesničar **Gjuro Szabo**, književnik i povjesničar umjetnosti **Slavko Batušić**, filmski redatelj **Vladimir Tadej**, a u obližnjoj Paklenici i **Nedjeljko Dragić**, redatelj i autor crtanih filmova, stripova i karikatura...

Zbirku su prikupile tri generacije obitelji Sajko, a sadrži oko 2500 predmeta vezanih za prošlost Novske i novljanskog kraja i nalazi se pod zaštitom Ministarstva kulture. Iz zbirke je izdvojen 341 predmet i pretvoren u stalni postav Muzejske zavičajne zbirke Grada Novske koja je svečano otvorena 2019. godine u sklopu Pučkog otvorenog učilišta u Novskoj.

Zbirka prikazuje kontinuitet naseljavanja i prošlosti kraja, a sadrži arheološke, etnografske i sakralne predmete, zatim predmete koji su se upotrebljavali u kućanstvu, razne stare tehničke uređaje poput foto-aparata i satova, vatrogasne opreme, dokumente i fotografija koje svjedoče o društvenom životu, pa sve do predmeta vezanih za noviju povijest i Domovinski rat.

Prikupljajući starine koje su spasili od zaborava i propadanja, Sajkovi su spasili gradsku povijesnu ostavštinu i na neki način Novskoj vratili njezinu prošlost. Ponos zbirke je avarska sablja iz 7. stoljeća koja se trenutno nalazi na turneji po hrvatskim muzejima u sklopu izložbe Avari i Slaveni južno od Drave, pa je u Novskoj trenutno izložena kopija.

Željko Sajko, čijim zalaganjem je na temeljima obiteljske zbirke 2019. otvorena Muzejska zavičajna zbirka Grada Novske

“Još je moj djed počeo prikupljati stvari, ali većinu je prikupio moj pokojni otac **Živko Sajko** (1933.-2021.) i iznad svega mi je drago da je za života dočeka da zbirka bude javno izložena”, kaže **Željko Sajko**. Kako to obično biva, svaki predmet krije svoju priču, a avarska sablja pronađena je prilikom iskopavanja za temelje jedne kuće. Sajko kaže kako je šteta što tada iskopavanja nisu nastavljena, jer tko zna što bi se još pronašlo, ali u to doba nitko o tome nije vodio računa. Iako je većina predmeta donirana, jer mi ionako nismo imali novca za njihov otkup, tata je mnoge dobio u zamjenu za svoj rad, a bio je bravar i znao je svašta napraviti. Bio je vješt i u održavanju predmeta i bilo je puno lakše brinuti za zbirku dok je bio živ”, kaže Sajko, koji se educira za muzejskog tehničara i na proljeće bi to i formalno trebao postati.

Put od zbirke u kući do otvaranja Muzejske zavičajne zbirke Grada Novske nije bio nimalo jednostavan i trajao je godinama. “Godine 2007. uz potporu grada počeo je popis predmeta, što je trajalo danima i konačni je popis sadržavao 2.264 artefakta. Jako puno nam je pomogla i Ana Mlinar, profesorica etnologije i konzervatorica, koja je danas u mirovini, koja je slala dopise na sve strane i izgurala da se zbirka zaštiti, pa smo 2017. godine od Ministarstva kulture dobili trajno rješenje da su 2.264 predmeta zaštićena kulturna baština Republike Hrvatske. No, ljudi su nam i

dalje poklanjali sviri imali smo sve veći problem s prostorom, pa nam je grad dao skladište. Mijenjali su se gradonačelnici, mi smo dosađivali svakoj vlasti, svi su obećavali da će nešto napraviti, ali na tome bi i ostalo. Sve dok gradonačelnik nije postao **Marin Piletić**, sadašnji ministar rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, koji je i sam profesor povijesti. Grad je financirao preuređenje dvije učionice u Pučkom otvorenom učilištu koje su preuređene u muzej. POU se morao doregistrirati za muzejsku djelatnost i zaposliti kustosa, a to je danas arheolog **Luka Štefan**, koji svakodnevno putuje iz Zagreba u Novsku, a ja sam postao muzejski tehničar koji vodi posjetitelje u obilazak zbirke. Osim predmeta koji su izloženi u muzeju, većina ostalih je i dalje kod mame u kući i problem s prostorom i dalje nije riješen i zapravo je sve veći. Muči me što nemamo adekvatne uvjete za čuvanje knjiga, dokumenata, filmova i fotografija, a nemam ni dovoljno vremena za održavanje predmeta. Zato bih želio da grad zbrine zbirku u adekvatnim uvjetima jer mi to ne možemo. U međuvremenu naš novi kustos vodi arheološka iskapanja u okolici Novske, a ima najmanje 17 lokacija u okolici koje nisu istražene. Tako da će sada što god se nađe na našem području nakon čišćenja biti vraćeno u Novsku, u našu zavičajnu zbirku“, zaključuje Sajko.

Male barke s Krka i Lošinja

U Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog Primorja Rijeka doznali smo da i na njihovom području ima uspješnih primjera suradnje privatnih kolekcionara s lokalnim vlastima. Naime, u gradu Krku živi i radi **Želimir Skomeršić**, kolekcionar pomorske baštine i graditelj modela povijesnih plovila, brodomaketar. Godinama je imao radionicu i spremište u jednom skućenom gradskom prostoru. Prepoznavši vrijednost njegove zbirke, Grad Krk je odlučio da od te zbirke napravi ‘muzej’ odnosno službeno interpretacijski centar, iako je zapravo riječ o muzeju. Projekt je isfinanciran sredstvima Europske Unije u sklopu projekta Mala barka 2, kojim se ostvaruje očuvanje, zaštita i promicanje pomorske baštine sjevernog Jadrana, te je 2018. otvoren interpretacijski centar.

Postav pokazuje povijesni pregled pomorstva otoka Krka, od kasnoantičkog razdoblja, istaknutih hidroarheoloških nalazišta, preko srednjovjekovnog razvitka pomorstva na otoku Krku, pojave parobrodarstva, sve do sredine dvadesetog stoljeća. Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog Primorja je kao partner sudjelovao u projektu – izradi interpretativnih tekstova, stručnog nadzora i savjetovanja i sad je to, ističu, doista lijepi prostor i postav gdje su predmeti izloženi na logičan način. A Skomeršić ima i svoj radni prostor gdje i dalje izrađuje makete brodova. Grad mu je platio preuzimanje predmeta za postav, besplatno uredio radionicu i daje mu naknadu za vođenje interpretacijskog centra i radionica.

Još je jedan vrlo neobičan primjer privatno-javnog partnerstva koje je rezultiralo otvaranjem plovećeg muzeja. Naime, grupa građana otkupila je i u postocima postala vlasnik lošinjskog povijesnog broda logera Nerezinac. S obzirom da nisu mogli prikupiti sredstva za restauraciju jedrenjaka, kroz projekt Mala barka 2, Primorsko-goranska županija je EU sredstvima financirala obnovu broda po uzoru na lošinjske logere s kraja 19. stoljeća i njegovo pretvaranje u mali, ploveći interpretacijski centar pomorske baštine otoka Lošinja – muzej na otvorenom. Sklopljen je ugovor prema koje je brod do daljnega dat na upravljanje i korištenje Turističkoj zajednici Mali Lošinj, a u stručnom je smislu pod nadzorom Muzeja Malog Lošinja. Dr. **Tea Perinčić** sudjelovala u osmišljavanju projekta obnove tog broda i njegovo stavljanje u funkciju interpretacije baštine. Nerezinac danas plovi i lijepo ga je vidjeti, kaže.

A kad ne plovi Nerezinac je privezan na Rivi lošinjskih kapetana, ispred Muzeja Apoksiomena...

(objavljeno 23.12.2022.)

Novinarski projekt 'Tajne hrvatskih privatnih kolekcionara – istraživača i čuvara kulturne baštine' realiziran je u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije
